

בשנת השמיטה הוא עדיין בתוך השנים של הגידול, וילקוט כשמינית, אז לא חל על הפירות קדושת שביעית והכל ילך אחר הלקיטה כזה. ובדבריו מתורץ שאלת האפיקי ים דבירקות דאזלינן בתר לקיטה, ולפי הרמב"ם לקיטה ממש לא יפטור ממעשרות, דלפני הלקיטה הרי אין קדושת שביעית ואחרי הלקיטה כבר זכה הזוכה ואין כאן הפקר? אבל לפי זה יש מציאות שגם להרמב"ם אם ירחיק הלקיטה מהגמר פירא יחול דין שביעית על הפירות בגמר הפירא, דכיון שעשה שלא כדרך הלוקטין בטלה דעתו אצל כל אדם כמבואר זה לעיל בדבריו ורוק בזה.

שיעור בענין היתר המכירה לשנת השמיטה

איתא בגמ' ע"ז דף כ' לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע וכו' כל הסוגיא, ושלשה לאיין נכללים בפסוק זה: לא תתן להם חן, לא תתן להם מתנת חנם, ולא תתן להם חנייה בקרקע. וכן פסק הרמב"ם פרק י' מע"ז הל' ד' וכיור"ד קנ"א.

ואיסור לא תחנם משמע בראשונים שזה איסור תורה. אבל הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מדקדק מספר המצוות דאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא.

והוכיח ממה שכתב הרמב"ם בספר המצוות דאם עשה מעשה ונתן להם חן לוקה, ואמאי לוקה הא הוה לאו שבכללות? מוכח מזה דאיסור חנייה אינו אלא מדרבנן.

והנה בגר תושב אם מותר לתת להם חנייה בקרקע כתב המנחת חינוך דאסור ליתן להם חנייה בקרקע אף שמותר לתת להם מתנת חנם, ואע"ג דהותר להם ישיבת ארץ ישראל מכל מקום חנייה בקרקע אסור וכן כתב הרידב"ז. אבל דבריו נדחו מהלכה דהרי הרמב"ם כתב שם הטעם דלא תחנם דאם לא יהיה להם קרקע תהיה ישיבתם ישיבת עראי, אבל גר תושב שמותר לשבת בתוכו דלפיכך נקרא גר תושב אם כן לא אכפת לנו בגר תושב אם הוא יושב בתוכו ולפיכך אין עליו איסור לא תחנם, וזה תפסו כמעט כל האחרונים.

וכן כתב החשב"ץ בספר זוהר הרקיע דלא תתן להם חנייה בקרקע אלא א"כ קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז שהרי התורה נתנה טעם באזהרה פן יחטיאו אותך ואם קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ולא יחטיא אותך הרי זה גר תושב שאנו מצוין להחיותו.

ובגמ' ע"ז ס"ד יש מחלוקת איזהו גר תושב אם רק קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז דברי ר"מ. וחכמים אומרים עד שיקבל עליו שבע מצות בני נח. והרמב"ם

והטור שו"ע פסקו כחכמים, וברש"י סנהדרין צ"ו, גיטין נ"ז, ב"מ ע"א וק"א, ויבמות מ"ח ופסחים כ"א נראה כסתרי אהודי דבמקום אחד פסק כחכמים ובמקום אחר כר' מאיר, והבאר שבע עושה פשרה בדברי רש"י דלענין להחיותו הוא דפליגי ר' מאיר וחכמים אבל לשאר דברים בקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז סגי לכ"ע.

ואפשר להוסיף לפי דבריו דהא דאין מקבלים גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג זה רק לענין להחיותו אבל גר תושב מסוג השני שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז אפילו בזמן הזה מקבלין, ואפשר לומר שזה שיטת הראב"ד בפרק י"ד מאיסורי ביאה הל' ח' דלענין זה מקבלין. ואם כן בזמן הזה אפשר למצוא גר תשוב שמתור למכור לו קרקע בארץ ישראל, גר תושב לענין ע"ז ורק לפי הבאר שבע ודוק.

ובאמת כתוב כן בפרק י' מהל' ע"ז בהשגת הראב"ד לענין שכומן שידינו תקיפה אפילו לעבוד בארצנו אסור פן יחטיאו אותנו, אבל אם קיבל עליו להיות גר תשוב מותר, וכתב הראב"ד דאפילו בקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם מותר, וכתב בעל חזון איש דהוא הדין להראב"ד לענין לאו דלא תחנם. וכן בספר מזבח אדמה הביאו הדרכי תשובה דאיסור מכירת קרקע לעכו"ם הוא דוקא בעובד ע"ז אבל נכרי שאינו עובד ע"ז מותר, ובעל חזון איש כתב דאפילו לדעת הראב"ד זה דוקא אם מאמין בה' כדרך שאנו מאמינים ע"י משה רבינו לא מה שהוא מאמין מפני הכרע הדעת.

אבל בתורת יונתן ובנצי"ב במשיב דבר חולק על זה וסובר דבעינן גר תושב לכל דבר, והנה על הקרקעות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל כתב בעל מנחת חינוך דאין עליהם לאו דלא תחנם בקרקע, וכן להשיטות דבזמן הזה בטלה קדושת הארץ, ויש אחרונים החולקים וסוברים דלאו דלא תחנם לא תלוי בקדושת הארץ רק מה שהיא מוחזקת לנו ויש לה עוד קדושה לשאר דברים. והרי כתב דלענין סמיכה מספיק קדושת עולי מצרים. רק לענין תר"מ הפקיעו חכמים.

ובעל כפתור ופרח בפרק י' כתב לחדש דכאנסוהו זוזי ואינו מוצא למוכרה לישראל דשרי למכור לעכו"ם, אבל לא מפני הדוחק רק רוצה להרויח כסף ע"י מכירתו לעכו"ם אסור.

והביא ראיה לדינו מגמ': המוכר שדהו לנכרי לוקח ומביא בכורים. ומיירי שמכרה בהיתר ע"י שהיה אנוס בכסף ולא היה ישראל שיקח ממנו רק בזול. ועל פי כפתור ופרח צידד בתורת יונתן דשרי למכור הארץ לצורך הפקעת שביעית הואיל ובשנת השבע אינו יכול למוכרו לישראל והוה כמו שאינו מוצא קונה, ויש לדחות דבריו, דדוחק זה אסרה התורה ורצתה שישבתו. ומה שיצא בעל תורת יונתן כחידוש דין, והובא זה בספר שבת הארץ להרב

קוק ז"ל, דכשיש לעכו"ם כבר קרקע שוב אין איסור להוסיף לו קרקע, דהרי כל האיסור הוא שלא יקבע ישיבתו בארץ ע"י קרקעות שזה הקביעות לשיבתו, וכיון שיש לו כבר קרקע מה יוסף לו קניה זו. ויש על זה סתירה מגמ' ע"ז י"ד דאמר ר' מאיר במשנה: דקל טוב לא מוכרין לעכו"ם, ושואלת הגמ' דקל טוב לא מוכרין ליה אבל דקל רע מוכרין ליה והא תנן אין מוכרין להם במחוכר לקרקע, משום לא תחנם, ותידעה הגמ' דהכוונה לפירות דקל טוב, ולפי זה למה לא אוקמה הגמ' דמירי שהיה לו כבר קרקע ואין כאן לא תחנם ומשום הולך ומודה יש, מוכח שבכל אופן יש איסור לא תחנם, ומגמ' זו העירו גם על חידוש בעל כפתור ופרח דמתמת אונס זווי מותר ודוק.

ויש עוד סברא מתדושת של המהרש"א גיטין מ"ח והובאו דבריו באבני גזר חלק יו"ד, דאמרינן ישראל שקנה שדה מעכו"ם וחזר ומכר לו וכו' ולא נקט הגמ' סתמא ישראל שמכר קרקע לעכו"ם וכתב המהרש"א דלא רצתה הגמ' לכתוב הציור באופן שעשה יהודי איסור תורה שמכר קרקע לגוי דעבר על לאו דלא תחנם, אבל בכהאי גוונא שקנה מעכו"ם ואח"כ מכרה לו אפשר דליכא איסורא דלא תחנם, עיי"ש בדבריו. והסברא קשה מאד וכי איזה הבדל יש אם היתה השדה שייכת לעכו"ם מקודם או לישראל, ואולי אפשר לפרש דברי המהרש"א כיון שהברייתא הזאת היא למ"ד יש קנין כמבואר, הרי נעשה ע"י קנין עכו"ם כח"ל, ואף דאח"כ מתחייב ע"י כיבוש יחיד כמו שמבאר הבעל פנים מאיר על גיטין שם, דלא כהגר"ח בספרו שמוכיח בסוגיא דאפילו למ"ד יש קנין לא נעשה הקרקע כחור"ל, ואין זה רק פטור בהתבואה "דגגך" ולא דגן עכו"ם. ובתוס' רי"ד גיטין שם דלא כהגר"ח.

ולפי זה אפשר כיון שנתקדש רק ע"י כיבוש יחיד, כשקנה אח"כ אין עליו איסור לא תחנם, ואע"ג דבסוריא למ"ד שמיא כיבוש אמרינן בע"ז דף כ' דיש לאו דלא תחנם, שאני התם דשם היתה כיבוש או מרוד וישראל לצורכו כמו שפירש רש"י בגיטין או שהיה לפני שכבש כל ארץ ישראל, כביאור הספרי, והיה שם כיבוש ונשאר הקדושה מחמת הכיבוש הראשון, אבל כשחזר וקנה שאין זה מחמת כיבוש כלל ישראל רק ליחיד אף שנתקדשה אבל אין כאן לא תחנם וצ"ע, ואף שקדושת עזרא לא היתה מחמת כיבוש אלא מחמת חזקה, אבל זה נתרבה מוהטיבך מאבותיך קדושה חדשה, אבל כיבוש יחיד נתרבה רק מכל מקום אשר תדרוך כף וגליכם יש הבדל בין סוריא לבין סתם כיבוש יחיד.

ועוד יש לדון על היתר המכירה דיש איסור המבואר בגמ' ע"ז דף כ' דמפקיע הקרקע מתו"מ, וכבר התעורר בזה התורת יונתן ונתן טעם לזה דבשנת השביעית בין כה וכה נפקע מתרו"מ. ודבריו קשים קצת דהטעם דמפקיע מתו"מ אין זה מטעם הפקעה בפועל אלא שמפקיע קדושת הארץ ממצוות אם

כן אסור להפקיע הארץ מקדושת שביעית, כמו ששאל הגמ' בבית שמפיקע ממצות מזוזה עיי"ש.

והנה במכירה לזמן אם יש איסור לא תחנם מסתפק המנחת חינוך סי' תכ"ו, ור' יהושע קוטנא פסק כן דאין לא תחנם במכירה זמנית ויעץ למכור לזמן.

ובספר שמן למאור הביא ראייה שאין במכירה לזמן איסור לא תחנם, שהביא החינוך מצוה של"ט על הלאו דהארץ לא תמכר לצמיתות דברי הרמב"ן שכתב דהארץ לא תמכר לצמיתות הוא אזהרה שלא נצמית הקרקע ביד עכו"ם, ומסיק החינוך דאם התנה העכו"ם להחזירה מותר למוכרה לו, ולדבריו הסכים הגאון ר' יצחק אלחנן. והתורת יונתן כתב דמכירה לזמן הוה איסור מן התורה, והוכיח מהא דאין מוכרין לו אילן תבואה ושחת המחובר לקרקע אע"ג דאין קנין לזמן גדול מזה. וכתב עוד דדמי זה להלאו ד"לא ישבו בארצין פן יחטיארו אותך" ושם אפילו לשעה אסור לו כמבואר ברמב"ם כאן.

ובאמת אין דבריו כנים דשם כמכר כמחובר הרי היתה כאן מכירה לעולם אלא שזה חסרון במציאות לפיכך עובר, לא כן בזמן שמוכר לכתחילה לזמן כמבואר ברמב"ן לענין והארץ לא תמכר לצמיתות. אבל כעת יש שאלה אחרת אם במכירתה לזמן לעכו"ם יהיה לו קנין להפקיע מקדושת שביעית ותרו"מ דהרי כל ההיתר בנוי על הבית יוסף הסובר דשיטת הרמב"ם דיש קנין לעכו"ם כל זמן שישראל לא חזר ומכרה, והשאלת דוד כתב דלא מפיקע מקדושת הארץ, דכל קנין זמן קנין פירות נקרא, וכן הוא בר"ן נדרים כ"ח, והרא"ש בסוכה כ"ט. ועיין בקצות החושן בסי' רמ"א ס"ד שהביא דעת ר' אביגדור דאינו נקרא קנין פירות, ודוקא לענין אישות כתב הר"ן שזה קנין פרות ויש להאריך בזה, וכל השאלה הזו היא רק להתיר לישראל לעבוד בשביעית בקרקע שקנה הגוי.

והנה הרמב"ם שכתב דקונה קרקע לזמן, הלוקח בונה וחורס וחופר מה שהוא רוצה, וכן פסק בשו"ע סי' רי"ב, ומשמע מלשון הרמב"ם דיכול לקלקל לקול גמור, ויש להאריך בזה.

ויש מהגדולים שמכרו לגוי במתנה ע"מ להחזיר, ומרויחים בזה שלא יהא קנין פירות כדי שיוכל להפקיע מקדושת הארץ לענין שביעית, וסומכים על הרמב"ן לענין הלאו דלא תמכר לצמיתות דמותר למכור לגוי ע"מ להחזיר כמו שהבאתי לעיל.

וההיתר המכירה נמצא כבר במהר"ם גלאנטי.

ויש עוד סברא של הפרי מגדים דלא תחנם הוא כשעיקר הישוב ביד ישראל לא כשהישוב הוא רובא בידי גוים אבל סברא זו לא שייך לזמן הזה

שיש מדינה עברית וכל הקרקע ביד ישראל, והרב כתב גם כן עצה למכור האילנות והקרקע שיעור יניקתם ע"מ לקוץ האילנות וכדעת ר' יהודה במשנה ע"ז דף כ' דאמר: מוכרין אילן ע"מ לקוץ וקוצץ. והרמב"ם והשו"ע פסקו כדבריו

אבל בזה נופלת השאלה של הגאון ר' איסר זלמן ז"ל דהואיל והקרקע התחתונה של ישראל ולו יש רק קנין לענין יניקה, וקרקע העליונה מחוברת להתחתונה אין הפקעה לענין קדושה תועיל לקרקע שהוא קדוש.

והנה לכאורה מה שכתוב בגמ' בשיטת ר' יהודה ע"מ לקוץ וקוצץ, משמע דבעינן שיקצוץ ממש ולא שיאמר שיקצוץ, וכן מוכח בריטב"א דכל מחלוקתם היא רק אם גזרינן שלא יקצוץ, אבל גם לר"י צריך להיות בדעתו לקצוץ ויקוץ אבל היכא דידעינן שלא יקצוץ אסור אפילו לר"י, אבל הש"ך ביו"ד סי' קנ"א וז"ל: שקוצץ העכו"ם אחר המכירה ואין צריך לומר לוצץ בשעת המכירה. א"כ לפי דבריו החידוש הוא שיכול לקצוץ אח"כ אבל לא שחוב עליו לקצוץ ודוק.

ובמאירי ע"ז שיצא מחדש בדף ח' כתב שהאומות הזהירות ברכי הדתות ושמורות באלהות אין ספק דאף בשאין מכירו מותר וראוי לשלוח לו אפילו מתנת עניים. ע"כ. מוכח מדבריו דאין לבן נח כזה איסור של לא תחנם. ועוד כתב שם דמחוכר לקרקע שאין מוכרין להם זה רק מדרבנן דרק קרקע ממש אסור מדאורייתא.

בענין אתרוגי ארץ ישראל בשנת השמיטה אם אפשר לצאת בהם בזמן הזה;

הנה השאלה הזאת כבר התלכטו בה גדולי עולם וחזן מהיתר המכירה ע"י עכו"ם שנתקבל בארץ ישראל ע"י קדושי עליון הגאון ר' יצחק אלחנן הגאון ר' יהושע קוטנא ועוד, ולבסוף נתרחב הדבר ונתלכטו הענינים ע"י הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל הרב הראשי לא"י.

בכל אופן אין בית המדרש בלי חידוש וכדאי לברר את הענינים, בלי היתר המכירה איזה איסורים יש בזה ואם יש עצה על פי הלכה לצאת באתרוגי ארץ ישראל בשנת השמיטה;

האיסור הראשון הוא איסור סחורה בפירות שביעית, וכן יש כאן איסור משומר דלדעת ר"ת אסור מן התורה פירות שביעית של משומר אפילו בשל עכו"ם, כמבואר בראייתו מסוף יבמות קכ"ב בענין עובד כוכבים דהיה מוכר